

УДК 061.2 (= 161.2) (436)-057.87 “1868/1947”

“ВИЙТИ ЧЕРЕЗ НАУКУ В ОБРАЗОВАНИХ ГОРОЖАНІВ”: ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО ТОВАРИСТВА “СІЧ” У ВІДНІ

Мар’ян МУДРИЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра новітньої історії України імені Михайла Грушевського,
вул. Університетська, 1, Львів 79000, Україна

Предметом публікації є програмна відозва українського студентського товариства “Січ” у Відні 1868 р. Відозва відобразила світогляд народовецької (українофільської) молоді з Галичини – головним чином, студентів Віденського університету. У відозві йшлося про утворення та мету товариства, а також вміщено заклик до тогочасної русько-української громадськості про його підтримку. Головними завданнями товариства визначено: заявити про русько-українську присутність у Відні, як це робили студенти інших національностей, та консолідувати місцеву українську громаду. На початку засновники товариства відкидали не тільки політичну, а й літературну діяльність, наголошуючи на освітньо-емансипаційних завданнях українських студентів у столиці Габсбурзької монархії: “вийти через науку в образованих горожанів”. Відозва була розіслана щонайменше до півтори сотні осіб – крилошан, деканів Перемиської і Львівської єпархій, деяких священників, урядників, адвокатів.

Ключові слова: товариство “Січ” у Відні, студентське товариство, народовці (українофіли).

Роль студентства в житті суспільства однозначно визначити складно. Зважаючи на короткочасність студентського життя і зумовлену цим плинність студентської верстви, можна припустити, що вплив студентів на загальне життя країни чи спільноти є невеликим. Зазвичай громадська уява його перебільшує, видаючи бажане за дійсне. Навіть фахові історики потрапляють у пастку студентських ефемерид – планів і намірів, які в реальності не мали можливостей для здійснення. Тому студентські товариства, історія яких у Галичині сягає середини ХІХ століття, були переважно короткочасними ініціативами окремих осіб, дзеркальними відображеннями тільки актуальних політичних чи культурних подій. Утім, у кожній закономірності є винятки. Таким винятком стало товариство українських студентів “Січ” у Відні, яке проіснувало вісімдесят років (1868–1947), пройшовши крізь різні епохи й набурхливіші події світової історії. Як цей феномен пояснити? Маю принаймні два аргументи: по-перше, культурно-інтелектуальна атмосфера Відня постійно підживлювала молодіжні середовища новими ідеями, у метрополії конкурували між собою найрізноманітніші ідеї; по-друге, активність українського студентського середовища у Відні була зумовлена віддаленістю молодих людей від дому, українські студенти, які приїхали сюди на навчання, уже самі по собі були непересічними особами, а віденська атмосфера не затискала їхні починання галицькими консервативними стандартами. У найзагальнішому розумінні діяльність віденської “Січі” була

певним, може навіть не усвідомленим, компромісом між українцями та австрійською державою, визнанням з двох боків спільного культурно-історичного простору.

Історія віденської “Січ” загалом та окремі її епізоди вже ставали предметом зацікавлення істориків, переважно в контексті формування української інтелігенції¹. Однак науково-пізнавальний потенціал збереженої джерельної бази, яка прямо чи опосередковано стосується товариства “Січ”, використаний тільки невеликою мірою. Вона дає змогу ставити значно ширші завдання хоча б тому, що пов’язана з величезним масивом знакових для інтелектуальної історії України особистостей і загалом людських доль. Перші фрагменти історії віденської “Січ” були написані самими членами товариства². Ці “альманахи” сьогодні є одночасно зібраннями першорядного джерельного матеріалу (хоча й редагованого, інколи суттєво) та першими спробами концептуалізувати історію товариства, вмонтувати її у провідні для свого часу суспільні тенденції. Зберігається й великий масив рукописних матеріалів³. Більшість із них зосереджені у Львові, головню,

¹ Роман Кухар, *Віденська “Січ”. Історія Українського Академічного Т-ва “Січ” у Відні (1868–1947). В пам’ять 125-річчя від оснування “Січі”*. (Київ: УКСП “Кобза”, 1994); Анатолій Круглашов, “Віденська “Січ” і слов’янство: зв’язки та орієнтації (1860-ті роки – початок ХХ ст.)”, *Проблеми слов’янознавства: Міжвідомчий науковий збірник* 47 (1995): 65–68; Роман Ковалюк, *Український студентський рух на західних землях ХІХ–ХХ ст.* (Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2001); Богдан Трофим’як, *Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.)*. (Тернопіль: Економічна думка, 2001); Юрій Древницький, “Участь Володимира Старосольського у студентському русі на початку ХХ століття”, *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* 3 (2009): 37–45; Тамара Романів, “Віденська “візія” Остапа Терлецького”, *Мандрівець: Всеукраїнський науковий журнал* 2 (2009): 32–37; Віра Мельник, “Діяльність Теофіла та Ярослава Окуневських у віденській “Січі””, *Схід* 9 (2009): 66–70.

² *Січ: Альманах у пам’ять 30-их роковин оснування тов. “Січ” у Відні, 1868–1898*, ред. Мирон Кордуба, Сильвестр Яричевський, Роман Сембратович (Львів: Коштом і заходом товариства, 3 друкарні НТШ, 1898); [Іван Франко], “Д-р Остап Терлецький. Спомини і матеріали д-ра Івана Франка”, *Записки Наукового товариства імені Шевченка* 50 (1902): 1–64; *Січ: Альманах у пам’ять 40-их роковин оснування товариства “Січ” у Відні, 1868–1908*, упоряд. Зенон Кузеля і Микола Чайківський (Львів: 3 друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1908); *Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні*, ред. Остап Грицай і Теодор Марігчак (Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932).

³ “Січ”, товариство українських студентів, м. Відень, 1867–1913 рр., Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІА України у Львові), ф. 834; Листування Михайла Драгоманова з товариством “Січ” у Відні, копії, 1883–1893 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 362 (Студинський Кирило (1868–1941), історик мови і літератури, голова НТШ, академік ВУАН), оп. 1, спр. 187; Матеріали видавництва альманаху “Січ”, 1908 р., Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника НАН України (далі – ЛННБ ім. В. Стефаника), відділ рукописів, ф. 1 (Бібліотека НТШ у Львові), спр. 507/1–36; Листи правління студентського товариства “Січ” у Відні до НТШ у справі членства в товаристві “Січ” Мирона Кордуби, 1899 р., ЛННБ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 1, спр. II 34; Статут Товариства українських студентів “Січ” у Відні [машинопис], б. м., б. д. [Відень, 1911 р.], ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ україніки, шифр РЛ 17.558у.

завдяки співпраці між віденськими “січовиками” і Науковим товариством ім. Шевченка. Утім, природно, що деяка частина матеріалів, які стосуються діяльності товариства “Січ”, залишилися у Відні – у фондах австрійських міністерств і відомств. Наприклад, у Державному архіві міста Відня є звіти товариства “Січ” за 1915–1916 роки⁴. Майже невикористаними у плані дослідження історії віденської “Січі” залишаються особові фонди.

* * *

Товариство “Січ” було створене з метою організації товариського життя, формування української національної свідомості, поширення в молодіжному середовищі Відня інформації про політичне становище та культурні досягнення українців. Ініціаторами заснування товариства були студенти Віденського університету брати Анатоль та Іван Вахнянини, Лев Шехович. Статут товариства австрійська влада затвердила 2 січня 1868 р.^{*}, установчі збори відбулися вже через тиждень – 9 січня. Першими членами товариства стали 27 студентів. Від початку товариство заявило про українську (“малоруську”) орієнтацію, зокрема бажання розвивати українську мову за взірцем інших слов’янських мов. Історичну символіку члени товариства шукати для себе в козацькому міфі, хоча вважали, що в новітню епоху найкращим знаряддям є не “меч”, а “наука й освіта”. Першим публічним заходом віденської “Січі” стали Шашкевичівські вечорниці 13 березня 1868 р.⁵

В історії “Січі” періоди активності чергувалися з періодами майже повного завмирання діяльності. Це зумовлювалося як швидкоплинністю українського студентського середовища Відня, так і політичними обставинами. Перші роки діяльності товариства пройшли під знаком народовецьких (українофільських) ідей. Наступні періоди піднесення, які припали на 1880-ті роки, початок ХХ століття і 1920-ті роки, були збігом кількох обставин, насамперед політичних, ідейних і особистісних. Активність віденських “січовиків” 1880-х років була зумовлена політичними успіхами народоців у Галичині та ініціативністю голови Івана Куровця (1883–1885). Піднесення товариства на початку ХХ століття пов’язане з активізацією в той час українського студентського руху загалом, а в особистісному плані – підготована діяльністю Романа Сембратовича (був головою товариства у 1898–1899 роках), у 1920-х роках – із припливом до Відня

---

⁴ Див.: Володимир Потульніцький, “Огляд фондів україніки архівів і бібліотек Відня, о в Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини ХІХ – початку ХХ століття”, ред. Олександр Федорук (Київ–Чернівці: РВА “Тріумф”, 1999), 61.

^{*} Всі дати у статті подано за новим стилем.

⁵ Докладніше про обставини утворення у Відні товариства “Січ” див.: Теодор Марітчак, “Минуле віденської “Січі”. Заснування товариства, о у Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні, ред. Остап Грицай і Теодор Марітчак (Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932), 137–186.

великої кількості українських емігрантів – колишніх вояків українських армій, а також політичних і культурних діячів, які шукали притулку після поразки Української революції. Тоді, у 1922 р., віденська “Січ” увійшла до Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС) у Празі.

Кризи віденської “Січі” були зумовлені політичними катаклізмами та внутрішніми ідейними розходженнями (між українофілами та русофілами, соціалістами і прихильниками національної орієнтації тощо). У середині 1870-х років серед членів товариства відбулося гостре зіткнення національного і соціального світоглядів, що призвело до поліцейських переслідувань, арешту прихильних до соціалістичних ідей керівників – Остапа Терлецького і Фелікса (Щасного) Сельського, а відтак фактичного завмирання в 1877–1879 роках діяльності організації. Чергова криза виникла у зв’язку з проголошенням у Галицькому сеймі в 1890 р. українсько-австрійсько-польського порозуміння, так званої нової ери, проти якої категорично виступила значна частина віденських “січовиків”. Року 1891 товариство зазнало розколу – частина його членів під проводом Кирила Студинського створила власну організацію під назвою “Громада”. У 1893 р. дійшло навіть до тимчасового розпуску “Січі” – австрійська влада запідозрила товариство в радикальних діях, що суперечать статуту. Коли ж товариство через деякий час відновило діяльність, воно зіткнулося з проблемою малої чисельності українських студентів у Відні, що пояснюється відкриттям у Львівському університеті медичного факультету. У ХХ столітті кризи в діяльності “Січі” були пов’язані зі світовими війнами (тоді домівка товариства у Відні стала для багатьох українців єдиним притулком), революційними подіями чи політичними переворотами в Австрії, які в 1930-х роках призвели до переміщення центру української еміграції з Відня до Праги, Берліна і Варшави.

Початково товариство позиціонувало себе тільки як розважальне, займалося влаштуванням дозвілля і взаємодопомоги “академічної молоді”. У програмній відозві до громадськості, підготованій у лютому 1868 р. (*публікується в додатку*), яку підписали Анатоль Вахнянин і Лев Шехович, організатори пояснювали мету товариства і закликали приєднуватися до нього. Вони заперечували як політичний, так і літературний характер організації, бо, у першому випадку, як стверджували, прагнули не допустити внутрішнього конфлікту, а в другому – вказували на брак творчих сил⁶. На загальних зборах 3 травня 1873 р. Іван Пулюй від імені правління ініціював перетворення “Січі” на літературне товариство:

“Виділ вважає потребу зміни статутів тому, бо теперішня ціль, поставити членам вигоди товариського життя така, що

⁶ Відозва правління (виділу) українського студентського товариства “Січ” з інформацією про утворення товариства, його мету та закликом до української громадськості про підтримку, м. Відень, 16 березня 1868 р., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 2, арк. 1.

*товариство ніколи неможже розвинутиись и станути поважним, коли матиме її тільки перед очима. (...) Хто хоче бути малярем, той вже змалку мусить братись до краски и пензля*⁷.

У тому ж році віденська “Січ” на правах колективного члена стала одним із засновників і меценатів літературного Товариства імені Шевченка у Львові. Перетворення “Січі” на літературне товариство було закріплено статутом 1875 р. У ньому метою товариства визначено *“подати своїм членам вигоди літературного і товариського життя”*, а засобами її досягнення названо створення бібліотеки й читальні, організацію літературних і розважальних вечорниць, а також видання літературних праць *“популярного або строго наукового змісту з абсолютним виключенням всяких політичного і національно-політичного змісту”*⁸. Статут 1896 р. вказував, що товариство є *“руським (русько-українським, малоруським)”* і має на меті *“літературно-наукову”* діяльність⁹. У статуті 1911 р. метою товариства визначено *“творити осередок наукового, літературного і товариського життя”*, а способами її досягнення названо: утримання бібліотеки й читальні, організацію відчитів і дискусій, музично-літературних і товариських зібрань, друкування літературних і наукових творів, влаштування наукових і товариських мандрівок¹⁰. Однак розвинути науковий напрям повною мірою товариству не вдалося, що можна пояснити самою природою студентського середовища – його незрілістю і плінністю.

Товариство не мало сталої структури. У його межах виникали і зникали “секції”, “гуртки”, “кружки”, “комісії”. Наприклад, на початку ХХ ст. при товаристві діяли гуртки і секції: просвітній, науковий, гурток філософсько-природничої секції, гурток ім. Драгоманова¹¹, “Земля”, “Рідна школа”, працювала статистична комісія.

⁷ Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 36 зв.–39 (Протокол загальних зборів від 3 травня 1873 р.).

⁸ Статути тов[ариства] “Січ” [рукопис], б. м., б. д. [Відень, 1875 р.], ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 1, арк. 1–6 (нім. мовою: Там само, спр. 4, арк. 1–7).

⁹ Статут товариства “Січ” українською (чернетка) і німецькою мовами, 1896 р., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 4, арк. 8–17.

¹⁰ Статут Товариства українських студентів “Січ” у Відні [машинопис], б. д. [1911 р.], ЛННБУ ім. В. Стефаника НАН України, відділ україніки, шифр РЛ 17.558у.

¹¹ Від 1870-х років Михайло Драгоманов мав значний вплив на частину віденських “січовиків”, захоплених новітніми західноєвропейськими ідеями. З перебуванням українських студентів у Відні сам Драгоманов пов’язував плани європеїзації української інтелігенції в Галичині, подолання провінційного консерватизму. В одному з листів до віденських “січовиків” – у відповідь на запрошення взяти участь у Шевченківському вечорі – він розкритикував формальний підхід до організації таких заходів: “Так багато на них говориться слов і так мало вони дають плоду”. Драгоманов писав, що підросійські українці не використовують повною мірою можливостей для громадської діяльності, натомість зосереджуються на постійних наріканнях, а галичанам закидає спотворення (“затемнення”) на Шевченківських вечорах первісного змісту та провідних ідей

Члени товариства поділялися на звичайних і почесних. Звичайними були спочатку “австрійські піддані рускої народности”, котрі перебували у Відні, а почесними – “ті, котрі положили знамениті заслуги коло добра товариства” (1875 р.). Пізніше звичайними членами могли бути лише студенти вищих навчальних закладів Відня української національності, а також випускники цих закладів упродовж двох років після закінчення студій. У статуті 1911 р. вирізняє ще “спомагаючих” членів, а почесними були особи, котрі мають “заслуги для добра і розвою української нації”. Вищим органом управління були загальні збори, звичайні й надзвичайні. Поточним керівництвом займався правління (виділ), яке спочатку складалося з п’яти, згодом семи і більше осіб. Для прикладу, від 1911 р. правління мало складатися з голови, його заступника, писаря, касира, бібліотекаря, газетяря і господаря. В історії віденської “Січі” головами товариства були більше ста осіб: деякі очолювали товариство кілька місяців, інші – два-три роки поспіль. Передбачено, що у випадку розпуску товариства, його майно переходить на власність НТШ у Львові.

Основними формами діяльності спочатку були: організація товариських забав, читання українофільських видань, участь у зібраннях студентської молоді інших національностей. Згодом члени “Січі” створили бібліотеку (за допомогою Михайла Драгоманова, Володимира Антоновича, а передусім Остапа Терлецького, який безпосередньо у Відні дбав про комплектування бібліотеки), утримували читальню (від 1874 р.), проводили лекції і дискусії, влаштовували музично-літературні зібрання, друкували літературні й наукові твори, організовували наукові й товариські прогулянки. Після Першої світової війни товариство зосередилося, серед іншого, на забезпеченні матеріально-побутових умов життя українських студентів у Відні, організувавши підприємницькі заклади (зокрема перукарню). Підтримка українських студентів (матеріальна допомога, отримання та легітимізація документів, здобуття стипендій тощо) та емігрантів стала в діяльності “Січі” ще акцентованішою в роки Другої світової війни, хоча не припинили роботу й традиційні секції: музична, спортивна, суспільно-наукова. Від 1941 р. виступала створена “січовиками” футбольна команда. Товариство дбало про ознакування “українських місць” у Відні. У 1927 р. заходами і коштом “Січі” встановлено мармурову пам’ятну таблицю на будинку, в якому Пантелеймон Куліш та Іван Пулюй працювали над українським перекладом Біблії.

В останній третині XIX століття віденська “Січ”, як жодне інше об’єднання молоді української інтелігенції, мало значні зв’язки з представниками слов’янських народів. Перші роки своєї діяльності воно, головним чином, намагалося засвоїти та відтворити у власній національній формі методи та напрями громадської діяльності, що були на той час вироблені іншими слов’янськими товариствами у Відні. Під час різноманітних загально-

---

поета. Зміну формального підходу на діяльний він пропонував розпочати від українців у Відні – “котрі учаться або живуть в одному з найбільших європейських культурних центрів”. Див.: Лист Михайла Драгоманова до членів товариства “Січо у Відні, б. м., б. д. [1880-ті роки], ЦДІА України у Львові, ф. 362, оп. 1, спр. 187, арк. 2.

слов'янських заходів (відзначення ювілею професора Франца Міклошича, святкування закладин чеського національного театру в Празі, ювілею Яна Коллара тощо) “січовики” відстоювали політичний ідеал слов'янської взаємності, пов'язуючи з ним плани перебудови Австро-Угорщини на багатонаціональну федерацію. Однак, у 1890-х роках почався період значного занепаду прослов'янських настроїв у товаристві, що був зумовлений насамперед загостренням українсько-польських відносин у Галичині та байдужістю чехів до національних домагань українців. Проте й нова орієнтація “Січі” на неслов'янські народи, насамперед німців, не принесла виразних результатів¹².

Попри першочергову зосередженість на питаннях життя української студентської громади у Відні, товариство не залишало поза увагою події в Україні, реагувало на найбільш резонансні з них, а водночас – залежало від ритмів європейської історії загалом. На початку ХХ століття воно активно виступало за відкриття у Львові українського університету, у роки Першої світової війни співпрацювало із Союзом визволення України, у 1917 р. заявило про підтримку Української Центральної Ради в Києві та об'єднання всіх українських земель в одній державі, року 1923 організувало протестні акції проти рішення Ради послів держав Антанти про передачу Галичини Польщі, а на початку 1930-х років – проти польської “пацифікації” Західної України.

З огляду на політичні обставини в 1941 р. товариство було перетворене на філію Націоналістичної організації українських студентів Великонімецьчини (НОУС), хоча й зберегло назву “Січ”. У 1945–1947 роках воно було змушене діяти фактично в підпіллі. Багато його членів перед наступом Червоної армії залишили Австрію – виїхали на Захід. Ті ж, котрі з різних причин постановили залишитися в захопленому радянськими військами Відні, наражали себе на загрозу арешту з боку радянських спецслужб – під претекстом боротьби із залишками фашизму і нацизму. Врешті контрольована радянськими спецслужбами австрійська влада 18 червня 1947 р. заборонила діяльність “Січі”, мотивуючи своє рішення антидемократичністю статуту товариства, зокрема, закладеним у ньому принципом “вождівства”. Багато членів товариства потрапили в радянські концтабори, зокрема останній голова – Сергій Наклович – був вивезений до Сибіру. Після 1955 р., коли радянські війська залишили Австрію, були спроби відновити діяльність віденської “Січі”. У 1959 р. авторами проекту нового статуту товариства були Володимир Іванович і Тарас Гунчак, однак реалізувати задум не вдалося через малочисельність української студентської громади в повоєнному Відні.

---

¹² Юрій Вітошинський, “Взаємини віденської “Січі” з чужинцями, о у *Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні*, ред. Остап Грицай і Теодор Маріччак (Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932), 115–129; Анатолій Круглашов, “Віденська “Січ” і слов'янство: зв'язки та орієнтації (1860-ті роки – початок ХХ ст.), о *Проблеми слов'янознавства: Міжвідомчий науковий збірник* 47 (1995): 65–68.

Чисельність членів віденської “Січі” з року в рік змінювалася, інколи суттєво. До 1931 р. середня щорічна кількість членів становила близько 70 осіб¹³. Найменшою вона була в 1893/1894 навчальному році (11 членів), коли на ґрунті ставлення до “нової ери” відбувся розкол товариства, а найбільшою – 1901/1902 навчального року (142 члени), що було пов’язане зі сецесією українських студентів з Львівського університету. Нове різке зростання кількості членів “Січі” (до більше трьохсот осіб) відбулося на початку 1920-х років, що було зумовлене українсько-польським конфліктом за Галичину, зокрема бойкотом українськими студентами Львівського університету у відповідь на національно-освітню політику польської влади. Якщо у переддень і перші роки Другої світової війни в “Січі” було кільканадцять членів, то з 1941 р. їхня чисельність знову почала швидко зростати. У 1945/1946 навчальному році у Відні перебувало близько 500 українських студентів, переважна більшість з них були членами товариства “Січ” або з ним співпрацювали.

Із віденської “Січі” вийшло багато визначних українських вчених і громадських діячів. Головами “Січі” були майбутні члени Наукового товариства імені Шевченка: Анатоль Вахнянин (1868), Юліян Целевич (1868), Мелітон Бучинський (1869–1871), Іван Пулюй (1872–1873), Фелікс (Щасний) Сельський (1874–1875), Іван Горбачевський (1875–1877), Ярослав Окуневський (1879–1880), Іван Куровець (1883–1885), Михайло Зобков (1889–1890), Мирон Кордуба (1897–1898), Володимир Старосольський (1899), Зенон Кузеля (1902–1904), Богдан Лончина (1940), Костянтин Біда (1941), Олекса Цибрівський (1942). Звичайними членами товариства були пізніші науковці Григор Лужницький, Філарет Колесса, Євген Озаркевич, Роман Осінчук, Степан Рудницький, Юрій Тершаковець, Микола Чубатий, Микола Шлемкевич та ін. Товариство “Січ” активно користувалося допомогою українських учених з Галичини, об’єднаних у НТШ. На початку ХХ століття Станіслав Дністрянський розробив для “Січі” план діяльності, що мав на меті подолати кризу товариства. У той самий час бібліотекарі “Січі” Роман Індишевський і Мирослав Січинський налагодили книгообмін з Науковим товариством імені Шевченка у Львові. На збереження НТШ був переданий сформований до того часу архів товариства. Доповідачами на засіданнях “Січі” у різний час були вчені Іван Вергановський, Михайло Грушевський, Станіслав Дністрянський, Петро Карманський, Євген Левицький, Кость Левицький, Богдан Лепкий, Юрій Лещій, Олександр Марітчак, Євген Олесницький, Степан Рудницький, Кирило Студинський, Лонгин Цегельський та ін. Почесними членами віденської “Січі” були, у числі інших, Іван Франко, Михайло Грушевський, Михайло Драгоманов, Володимир Винниченко.

¹³ Дані про чисельність товариства див.: *Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні*, ред. Остап Грицай і Теодор Марітчак (Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932), 187; Роман Кухар, *Віденська “Січ”. Історія Українського Академічного Т-ва “Січ” у Відні (1868–1947). В пам’ять 125-річчя від оснування “Січі”*. (Київ: УКСП “Кобза”, 1994), 140–141.

В історії українського студентського товариства “Січ” можна бачити дуже широкий спектр поглядів та ідеологічних напрямів. Головним своїм завданням члени товариства вважали об’єднання українців у Відні, подолання психологічного дискомфорту, якого зазнавала молода людина “на чужині”. Навіть саму назву “Січ” студенти були схильні трактувати в категоріях свободи в широкому розумінні – як свободу від опіки батьків, а також як можливість вийти поза межі власних потреб і заявити про себе як про інтелігенцію. З часом до первісної функції додано ряд національно-політичних завдань. Завдяки молодечому оптимізму та відкритості на товариське життя конфлікти між прихильниками різних орієнтацій не були в житті товариства взаємовиключними. Від початку в “Січі” стикалися консервативні та модерні ідеї. До консерватизму товариство наближали практики земляцтва, а до модерності змушувало життя великого міста, в якому нуртували новочасні суспільні течії. На початок ХХ століття члени товариства остаточно усвідомили себе частиною “національного організму” і в цьому плані були готові шукати відповіді не тільки на труднощі власного студентського життя, а й реагувати на загальнонаціональні культурно-інтелектуальні виклики модерної епохи¹⁴.

* * *

Публікований документ є тільки невеликим штрихом до історії віденської “Січі”. Під цим кутом зору його публікація – це нагадування про наявність теми, яка ще потребує вивчення. Водночас він має власну пізнавальну вартість – відображає світогляд української народовецької (українофільської) молоді наприкінці 1860-х років і є, по суті, першою програмою новоутвореного товариства. Відозва, яка публікується, вперше була згадана на засіданні правління “Січі” 16 лютого: “П[ан] предсід[атель] читає відозву до братей, живучих по за Віднемъ віроблену П[аном] Струмінськимъ, де звіщаєсь о завязаню “Січи” и посилаючи одинъ примірникъ устава просить ся о ласкаву запомогу”¹⁵. Відразу було ухвалено цю відозву друкувати. На засіданні виділу 6 лютого подано інформацію про друк 500 примірників відозви і початок її розсилки¹⁶. На засіданні 11 березня повідомлялося, що відозву розіслано до 150 осіб – “до крилошанъ, деканівъ Перемискоы ы Львівскоы епархіи, декотрихъ попівъ, урядниківъ,

¹⁴ Текст промови Володимира Кузьмовича на ювілейних зборах товариства “Січ” у Відні, 1908 р., ЛННБ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 1, спр. 507/9, арк. 1–2; Лука Мишуга, “Спогад декадента. Де Гудзон, а де Дунай!, о у *Над синім Дунаєм*. Ювілейний збірник Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні, ред. Остап Грицай і Теодор Марігчак (Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932), 11–23.

¹⁵ Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 2 зв.–3.

¹⁶ Там само, арк. 4.

адвокатівъ и т. п.”¹⁷. Примірник відозви, який зберігається в ЦДІА України у Львові, датований (від руки) 16 березня 1868 роком.

Обґрунтовуючи актуальність виникнення товариства, автор відозви – студент правничого факультету Струмінський – покликався на закон про товариства від 15 листопада 1867 р. як на формальну передумову для створення товариства і, водночас, на ідею народності як на спосіб організації суспільства в монархії Габсбургів. Однак на цьому однозначні твердження закінчувалися. Далі розпочиналися складні дилеми й сумніви. Організатори “Січі” не були творцями чогось принципово нового. На той час уже існував досвід студентських об’єднань, який умовно розділяв їх на літературні й політичні. Саме цій дилемі була присвячена значна частина відозви. З усього видно, що навколо визначення характеру товариства серед української громади у Відні відбувалися гострі дискусії.

Відозва інформувала, що за даних обставин товариство не може бути ні літературним, ні політичним: мовляв, для підтримання діяльності літературного товариства бракує коштів та інтелектуальних сил, а створення політичної організації призведе до загострення відносин з іншими національними товариствами і всередині української студентської громади. Чи не найцікавішим у відозві є пояснення того, як українські студенти розуміють призначення свого перебування у Відні: не займатися політичними суперечками, витратити зусилля не на безуспішну боротьбу, а на те, щоби “вийти через науку у образованыхъ горожанфвъ”. За завдання товариства проголошувалося означити русько-українську присутність у Відні та об’єднати українську громаду. Організатори “Січі” проектували свою діяльність теж на майбутнє, передбачаючи, що зав’язані у Відні товариські контакти, будуть збережені й діятимуть теж у Галичині.

У прикінцевій частині відозви наведено аргументи, які повинні були, за задумом організаторів віденської “Січі”, переконати суспільність у важливості проекту та потребі його підтримати. Першим був аргумент, скерований до батьків майбутніх українських студентів у Відні. Він зводився до того, що кожен новий студент зможе знайти в товаристві підтримку, якої потребує молода людина в чужому місті. Була навіть обіцянка запровадити з часом матеріальну допомогу для малозабезпечених студентів. У відозві організатори “Січі” підкреслено демонстрували свою покору усталеним у Галичині патерналістським і церковним практикам, зокрема робили наголос на тому, що утворення товариства підтримав сам митрополит Спиридон (Литвинович).

Відозва була написана народною українською мовою, однак етимологічним правописом, поширеним тоді серед галицько-руської еліти. Назагал питання правопису було одним із найгостріших, воно відображало “партійні” поділи у самій Галичині між народовцями, тобто прихильниками української орієнтації, і

¹⁷Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 6.

русофілами, які вважали Галичину частиною панрусського культурного простору й за це отримали від опонентів назву “москвофіли”. Мовно-правописні розходження призвели врешті до утворення у Відні двох студентських товариств – “Січ” і “Русская основа”¹⁸. Від початку організатори “Січі” намагалися уникати конфліктів на ґрунті правопису й національних символів. Об’єднаними намірами можна пояснити, зокрема, вибір претексту, під яким відбулася публічна презентація товариства в березні 1868 року. Якщо у Львові народовці організували Шевченківський вечір, то у Відні на засіданні правління товариства “Січ” 16 лютого за пропозицією А. Вахнянина ухвалено організувати вечір на честь Шашкевича – “обходити въ Марцю закладини нашого товариства а заразомъ и честити память незабутнёго нашого галицького кобзаря Маркіяна Шашкєвича”¹⁹ (вечір відбувся 13 березня 1868 року). Завдяки віденським “січовикам” культ Шашкевича у столиці Австрійської монархії сформувався значно раніше, ніж у самій Галичині.

Текст відозви передано фототипічно – без жодних орфографічних, пунктуаційних і стилістичних змін. Залишені всі оригінальні виділення курсивом. Скорочення в документі та цитатах у передмові й коментарях розкриті у квадратних дужках.

¹⁸ Студент-медик Віденського університету Сильвестр Дрималик згадував (свій спогад написав з відстані двадцяти років – у січні 1892 р., перебуваючи в Жовкві поблизу Львова): «Въ Вѣдні було вже тогда, т. е. въ р[оці] 1873, два рускы товариства студентскы “Сѣчь” и “Русская Основа”, котры, хоть основаны самыми академиками Галичанами, сторонили вѣдь себе взаимно, перестигалися въ каптованю членѡвъ и ненавидѣлись такъ, якъ ще и до теперъ ненавидять ся всюда нашы “тверды” съ “мягкими”. Прибувши до Вѣдня, вписавъ ся я до “Русской Основы”» (ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 7, арк. 5 зв.). Поступово активність студентів зміщувалася в бік народовецької “Січі”. Дрималик вступив до “Січі” в останні місяці свого перебування у Відні – у 1879 році, після того, як русофільська “Русская основа” була розпущена владою під претекстом нестатутної політичної діяльності. Він був прихильником мовно-правописних компромісів: “Заведенемъ етимологичной правописи въ “Сѣчи” стягнули мы до неи не тѡлько велику часть бывших членѡвъ “Основы”, а також и гдеякихъ “дикихъ”. Створилисьмо *modus vivendi* межи “твердыми” и “мягкими”, зближилисьмо ихъ до себе, далисьмо имъ поле до высказованя своихъ гадокъ, опиній, поглядѡвъ, словомъ до взаимного вырозумлєня, вѣдь котрого до порозумєня єсть вже дуже недалеко” (Там само, арк. 10).

¹⁹ Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 3 зв.

ДОКУМЕНТ

16 березня 1868 р., Відень. – Відозва правління (виділу) українського студентського товариства “Січ” з інформацією про утворення товариства, його мету та закликом до української громадськості про підтримку.

Высокоповажный Добродѣю!

Нова установа про стоваришенья зъ дня 15го Падолиста 1867¹ усунула всякы перепоны, якіи доси не давали дружити ся силамъ на якѡмъ нибудь поли дѣяльности, а тымъ самымъ и выкликала пребогато товариствъ такъ тутъ у престольному городѣ, якъ и правѣ у кождѡмъ заулку державы австрійской.

Помѣжь сими товариствами не довелось тымъ послѣдне мѣсце, що завязались ту въ престольномъ городѣ на народныхъ основахъ. Кожда народнѡсть, триваюча у ракузкѡй державѣ, має тутъ своихъ сынѡвъ подруженыхъ у товариства, пѡдъ народными прапорами^{II}. Грѣхомъ булобъ протѣ, наколи бы мы Русини живучы тутъ у Вѣдни замѣсть сполучити силы и уживати ихъ у хосен справы народѣи, и на дальше уеднено пробували. И мы почули загалну потребу завязанья товариства народнѣ-руського, а гнетъ и принялись люде за се дѣло и звершили оно. Передъ всѣмъ яли мы роздумувати, якій характеръ надати нашому товариству, чи литературный, чи политичный?

До пѡддержанья товариства литературнѣго у насъ нѣтъ гроша, а у кѡнци може бы и интеллектуальныхъ силъ намъ не стало, тымъ бѡльше, що кождый зъ насъ ѡтдавъ ся уже якомусь дѣлови, и туды свои силы звертати мусить. Завязуючи але товариство политичне, зустріѣнули бы мы ся заразъ на вступѣ напевно изъ ворогами, якіи зъ усѣхъ сторѡнъ и кинулибы ся на насъ. До такой борбы у насъ нерѡвны силы. Таку борбу намъ вести годѣ, де кождый зъ насъ живе тутъ лишь короткій часъ, де лишь маленька горстка нашихъ, де передъ всѣмъ промѣжь собою познакомляти ся мусимо.

Политична борба ярить богато, а молодѣжь, котра становить бѡльшу частину товариства, не на те тутъ прійшла, щобъ тырати свои силы у безхосеннѡй борбѣ, но на се, щобъ выйти черезъ науку у образованыхъ горожанѡвъ. *Не тут* поле для нашої боротьбы.

Програмъ политичный, якій бы ѡнъ не бувъ, не приставъ бы може кождому до сердца, деякихъ може бы и ѡдстрашивъ вступити у товариство, а нашу малу горстку замѣсть щобъ здружити, роздвоивъ бы^{III}. Розваживши еы трудности, постановили мы завязати товариство, котре не кладучи собѣ на теперъ за задачу працювати на поли литературнѡмъ, або вести борбы политичны, лишень должно вывѣсити тутъ у престольномъ городѣ и нашъ прапоръ рускій и зѡбрати коло сѣго по змозѣ всѣхъ Русинѡвъ живучихъ тутъ у Вѣдни, щобъ промѣжь собою пѡзнали ся, почислили ся, крѣпили у дружествѣ духа народнѣго, знали, якъ сій розвиваесть ся на ихъ родинѣ, и що тамъ ни дѣесть ся, а вернувши

домовъ и розкинены по краю, чтобы умѣли подыбати ся яко люде одной гадки, а заразомъ и удержували звязъ съ лишившими ся у Вѣдни братьми.

Зъ ось такимъ програмомъ завязало ся товариство руське у Вѣдни подъ именемъ “Сѣчь”, а одержавши одъ выс. властей затвержденъе своего уставу, одбуло дня 28го Грудня (9го лат[инського] Сѣчня) 1867 першы загальны зборы^{IV}, на котрыхъ богато нашихъ людей живучихъ у Вѣдни рѣзного вѣку и чину у члены вписалось.

И такъ заїхавшій тутъ у Вѣдень Русинъ чи то на довгій, чи на короткій часъ, подыбле уже на певно рѣдню свою подружену у одно товариство, яке завсѣгды готове чи радою чи дѣломъ ёму подпомочи, а батько, посылаючій тутъ сына своего на науку, може и успокоитись, що сій найде своихъ людей, котры щиро прихиять ся идъ нѣму и помогутъ ёму.

На дальшомъ нашомъ програмѣ стоить такожь, що коли дасть Богъ призбирати потрѣбный фондъ, старатимемъ ся запомагати рѣдныхъ нашихъ и грошемъ.

Що сій програмъ припавъ до розуму и серця живучихъ тутъ Русинѣвъ, доказуе се, що якъ одны горячо за дѣло взялись и оно звершили, такъ другы до участи въ товариствѣ запрошены, одъ сѣго не одказали ся – а навѣтъ и Его Превосходность Митрополить Спиридонъ зволили приняты участь у новому товариствѣ^V.

Сподѣємо ся, що и у нашому рѣдному краю буде сій програмъ всѣмъ до вподобы, що наши родымцѣ спѣзнають вагу и хосен товариства сѣго и схочуть грошевыми датками такъ подвигчи оно, якъ и утвердити ёго дѣяльність, вбачаючи, що товариству, повстаючому изъ малои горстки людей не на все постѣвшихъ у Вѣдни годѣ процвити и ѳвстити поставленѣй цѣли безъ лежачого фонду.

Знаючи Вашу ревность для народныхъ справъ и Ваши заслуги коло Руси, честить себе выдѣль “Сѣчи”, що посылае Вамъ одинъ примѣрникъ уставу товариства, добавляючи просьбу, чтобы ласкавы були у своихъ кружкахъ розтовкувати нашу добру волю и гадки, а коли наши рѣдны братья похвалять ихъ и схочуть дѣломъ до добра сѣго загального причинити ся, щобъ одержаны датки зволили присылати подъ адресою: An den Verein “Sicz” Wien, Stadt, Schönlaterngasse Nr. 10, beim Portier.

Вѣдень, дня 16/3^{VI} 1868

Одъ выдѣлу товариства “Сѣчи”.

/Підпис Н[аталь] Вахнянинъ, голова/

/Підпис Дрѣ Левъ Шеховичъ, секр[етар]/

Коштомъ товариства.

Вѣдень. Друкомъ Л. Соммера.

ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 2, арк. 1. Друкована листівка. Оригінал.

ПРИМІТКИ ТА КОМЕНТАРІ

¹ Йдеться про австрійський “закон про товариства” (*Gezetz über das Vereinsrecht*), який підписав (санкціонував) цісар Франц Йосиф I 15 листопада 1867 р. Закон складався з трьох розділів: про товариства загалом, про політичні товариства і про відповідальність за недотримання закону. Положення закону не поширювалися на фінансово-кредитні та релігійні об’єднання, товариства й каси взаємодопомоги для промисловців, шахтарські товариства. Їх утворення і діяльність регламентували окремі закони. Закон про товариства 1867 р. встановлював максимально прості й зрозумілі вимоги. Аби заснувати товариство, організатори подавали до органів “політичної влади” (намісництва) письмову заявку і проект статуту в п’яти примірниках. У статуті мали бути вказані: мета товариства, фінансові засоби, адреса правління, права і обов’язки членів, керівні органи, способи вирішення спорів і представлення інтересів товариства. Якщо влада визнавала, що мета чи структура нового товариства суперечить закону або ж становить загрозу для держави, то протягом чотирьох тижнів видавала мотивовану заборону на його створення. Протягом 60-ти днів заборона намісництва могла бути оскаржена до міністерства внутрішніх справ. Якщо така заборона не з’явилася, то товариство могло розпочинати діяльність. На вимогу його організаторів, намісництво було зобов’язане видати письмовий дозвіл на діяльність товариства. Товариствам дозволено створювати філії або об’єднуватися в спілки. Керівник товариства був зобов’язаний протягом трьох днів після свого обрання подати до органів влади список членів товариства із зазначенням місця проживання кожного, а також вказати уповноважених представляти товариство. У законі багато уваги приділено зборам товариства. Не зборах могли бути присутніми тільки члени товариства або спеціально запрошені особи. Закон вимагав, аби інформація про збори була подана до органів політичної влади не менше як за 24 години із зазначенням місця і часу. За підтримання правопорядку на зборах відповідав голова. Органи влади мали право делегувати на збори свого представника (комісара), який міг зажадати відомостей про авторів проектів ухвал, промовців, а також протокол засідання і тексти ухвал. Якщо у перебігу зборів комісар бачив протиправні вчинки чи загрозу громадському спокою, то мав право негайно закрити збори. Для політичних товариств до цих вимог додавалися ще такі: заборонялося приймати у члени іноземців, жінок і неповнолітніх осіб, правління товариства мало складатися з 5–10 осіб, було зобов’язане у триденний термін повідомляти органи політичної влади про кожного нового члена та щороку надавати повний перелік членів, членам політичних товариств було заборонено носити на одязі спеціальні відзнаки. За порушення Закону передбачалося покарання – 6 тижнів арешту або штраф до 200 золотих ринських. Див.: “Ustawa o stowarzyszeniach, sankcjonowana przez Najjaśniejszego Pana d. 15. listopada 1867...”, *Gazeta Narodowa*, 28 listopada 1867.

Порядок організації і проведення масових зібрань регламентував окремий “закон про збори” (*Gezetz über das Versammlungsrecht*) теж від 15 листопада 1867 р. Від організаторів вимагалось повідомляти про збори за три дні, вказуючи мету, місце й час заходу (ця вимога не поширювалася на передвиборчі зібрання у приміщеннях). Для проведення зборів і походів “під голим небом” був потрібний спеціальний дозвіл. Ця вимога закону не поширювалася на громадські забави, весільні церемонії, фестини, похоронні процесії – тобто на всі масові заходи, які відбувалися “у спосіб, віддавна прийнятий”. Заборонялося у періоди законодавчих сесій проводити масові зібрання ближче ніж за п’ять миль від будинків парламенту і місцевих сеймів. Заборонялося, аби організаторами масових зібрань були іноземці. У випадку порушення законності голова зборів або урядовий комісар були зобов’язані негайно їх закрити, а учасники – розійтися. Однак організатори зборів могли оскаржити у 8-денний термін заборонні дії представників влади у намісництві або міністерстві внутрішніх справ. Порушення закону каралося 6-тижневим ув’язненням або штрафом до 200 золотих ринських. Виконання закону було покладене на міністрів внутрішніх справ і справедливості (юстиції). Закони про товариства і про збори від 15 листопада 1867 р. завершили формування правових основ для залучення мешканців до участі в громадському житті. Нове право відкривало широкі можливості для їх громадської активності, які могли бути обмежені тільки у випадку позаправової або небезпечної для держави діяльності. Характерною

рису австрійського законодавства, зокрема про товариства й збори, була значна еластичність. Формальні приписи в монархії Габсбургів конституційного періоду були для чиновників важливими, однак не визначальними. Усе залежало від того, хто та як ними користувався, від внутрішньо- та зовнішньополітичних завдань, які могли розв'язати ті чи інші рішення. Див.: “Ustawa z d. 15. listopada 1867 o zgrupowaniach...”, *Gazeta Narodowa*, 29 listopada 1867.

Австрійське законодавство про товариства і збори було частиною заходів, спрямованих на згладження гострих суспільних суперечностей та формування багатоступеневої системи регулювання суспільних і політичних відносин. Держава ніби сама виступала організатором громадської активності. Контрольована активність громадян відповідала загальній філософії конституційних перетворень у монархії Габсбургів – утворення рухомої і водночас стабільної державної моделі, в якій значна роль була відведена громадським функціонерам, за посередництвом яких органи влади мали змогу посилювати одні та приглушувати інші настрої. Закони про товариства і збори 1867 р. були важливою частиною нового державного устрою Австро-Угорщини. Цей устрій відкрив можливості для ведення легальної політичної боротьби за розширення та реалізацію національних прав того чи іншого народу, але поставив їх у залежність від того, як окрема нація зуміє захистити себе і забезпечити свої законні права. Була створена законодавча база для вільного об'єднання громадян в різні товариства та організації, яка дозволяла й українцям згуртуватися задля вирішення найважливіших проблем, якщо вони не знаходили розуміння з боку владних інституцій. На конституційному рівні свобода товариств і зборів була закріплена в 12 статті “основного закону” про загальні права громадян від 21 грудня 1867 р. У ньому вказувалося, що “австрійські громадяни мають право на збори і створення товариств”.

^{II} У Відні в той час діяли студентські товариства: чеське “Славія”, хорватське “Велебіт”, сербське “Зоря”, польське “Огніско”, болгарське “Балкан” та ін. (Роман Кухар, *Віденська “Січ”. Історія Українського Академічного Т-ва “Січ” у Відні (1868–1947). В пам'ять 125-річчя від оснування “Січі”*. (Київ: УКСП “Кобза”, 1994), 26).

^{III} Перші місяці діяльності віденської “Січі” пройшли в умовах гострої протидії з боку русофілів. Це суперечило намірам організаторів товариства, які ставили консолідаційні завдання. Ось показовий приклад. 29 лютого 1868 року у львівській газеті “Слово” був опублікований розлогий допис “Із Відня”. Його анонімний автор різко критикував політику поляків у Галичині, наголошував на розгортанні ними антирусинської пропаганди. Новоутворене товариство “Січ” він називав “польсько-руським” і пов'язував з планами польського кореспонденційного бюро, яке тоді відкрив у Відні князь Владислав Чарторийський. Дописувач проводив прямі паралелі між товариством “Січ” і народовецькою газетою “Русь”, яка виходила у Львові в 1867 р. за фінансової підтримки польських аристократів. Див.: “Дописи. Изъ Всдня, *Слово*, 17 (29) февраля 1868. На цю публікацію правління “Січі” відреагувало на засіданні 6 березня 1868 р.: “П[ан] Шеховичь доносить, що въ 14. Ч[ислі] “Слова” зъ дня 29. лат[инського] Лютого дописователь зъ Відня збесчестивъ товариство неправдивими доносами, стараючись підкопати ёго довірье у народа Галицкогo (...)” (Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 5). На засіданні виділу 20 березня відбулася гостра дискусія. Пропозиції хиталися від ініціювання судового процесу проти редакції “Слова” до простого ігнорування часопису. Ухвалено звернутися до редакції “Слова” з вимогою спростувати твердження про “польсько-український” характер “Січі” (Там само, арк. 6 зв.–9). Львівські русофіли заяву проігнорували (Там само, арк. 14 зв., 16).

^{IV} Протокол цих зборів не зберігся (правдоподібно, що його взагалі не вели). Перше запрополюване засідання правління (виділу) товариства “Січ” відбулося 14 січня 1868 р. На ньому розглядали питання: “чи заявити товариство передь світомъ?” і “придумати спосібъ, якимъ би се здіяти?”. Ухвалено розіслати інформацію про товариство та його статут до віденських і галицьких часописів. З цього ж протоколу відомо, що перші загальні збори товариства відбулися 9 січня за новим стилем у віденському готелі “Вандль”.

Головував на зборах Анатоль Вахнянин. Він же став першим головою товариства і, відповідно, очолив його правління. Див.: Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 1.

^v Члени “Січі” скористалися перебуванням митрополита Спиридона (Литвиновича) у Відні, аби заручитися (принаймні формально) його підтримкою. На пропозицію Льва Шеховича виділ товариства 9 січня 1868 р. вибрав депутацію з двох членів, “якая би вручила Ёго Ексц[еленції] Митрополіту Літвіновичу дрюкований уставъ товариства и просила Ёго о покровительство” (Книга протоколів засідань правління, загальних зборів і записів проведених заходів товариства “Січ”, м. Відень, 1868–1885 рр., ЦДІА України у Львові, ф. 834, оп. 1, спр. 10, арк. 2). Результати візиту до митрополита навіть перевершили сподівання “січовиків”: “Митрополить зволили прийняти депутацію ласкаво, приступили до товариства, жертвовали 50 р[инських] а[встрійської] в[алюти] і обіцяли рік-річно сю скількість до товариської каси вкладати и загально товариство покровительствовати. Усі виділові въ знакъ подяки Ёго Ексц[еленції] Митроп[олиту] повстають зъ місць” [Там само, арк. 2 зв. (Із протоколу засідання виділу товариства “Січ” від 16 лютого 1868 р.)].

^{vi} Ця дата вписана від руки і є, очевидно, датою розсилки цього конкретного екземпляра відозви.

“GO OUT SCIENCE TO EDUCATED CITIZENS (*HOROZHANIV*)”: THE EDITION TO THE HISTORY OF THE UKRAINIAN STUDENTS ASSOCIATION “SICH” IN VIENNA

Marian MUDRYI

Ivan Franko National University of Lviv,
Mykhailo Hrushevsky Chair of Contemporary History of Ukraine,
1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine

The subject of the publication is the program proclamation of Ukrainian Student Association “Sich” in Vienna in 1868. The proclamation have reflected the outlook of the *narodovetskoï* (Ukrainophile) youth in Galicia – mainly students of the Vienna University. The proclamation described the formation and purpose of the association and placed a watchword to that time Rutheno-Ukrainian public about its support. The main objectives of the partnership established: to declare the Rutheno-Ukrainian presence in Vienna, as it did students from other nationalities, and to consolidate the local Ukrainian community. At the beginning the founders of the society postponed not only political, but also literary activities, emphasizing on educational and emancipation objectives of Ukrainian students in the capital of the Habsburg Monarchy: “go out through science to educated citizens (*horozhaniv*)”. The proclamation was sent to at least one hundred and fifty people – canons (*kryloshans*), deans of the dioceses of Peremyshl and Lviv, some priests, officials and lawyers.

Key words: the association “Sich” in Vienna, student society, *narodovtsi* (Ukrainophiles).

Стаття надійшла до редколегії 28.02.2018

Прийнята до друку 20.06.2019